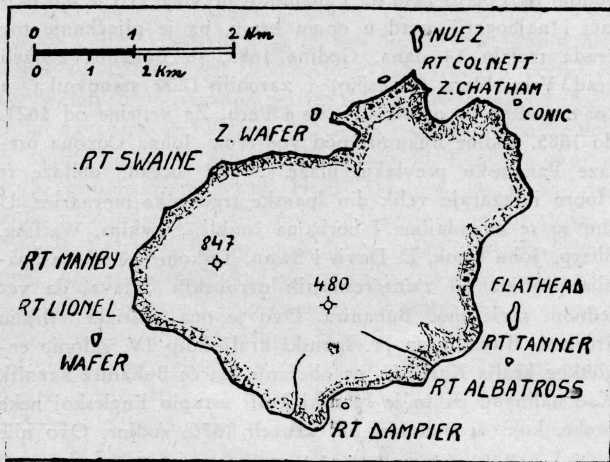

Borbe Bukanira protiv španskih osvajača

Ljubo Marčić, Split

Koncem 15. vijeka Đenovežanin Kristofor Kolumbo u službi španske kraljice Izabele i kralja Ferdinanda V. otkrio je novi kontinent, uvjeren da je došao do Indije. On nije znao da je otkrio novi kontinent, premda je četiri puta putovao iz Evrope u Ameriku. Tek poslije njegove smrti je svijet doznao, da je zemlja, koju je Kolumbo otkrio, novi kontinent do tada nepoznat Evropi. Po florentinskom plemiću Amerigu Vespućiu, koji je sa Španjalcima obišao obale Meksika, Floride i sjevernu obalu Južne Amerike, novi kon-

tinental je prozvan »Amerika«. Kolumbo je u novootkrivenim zemljama pored ostalog našao i zlata, za kojim su se Španjolci veoma pomamili. Kad se zlato, što su ga Španjolci na Antilima našli, brzo iscrplo, sav onaj pustolovni narod, što je za Kolumbom preplavio u tobožnju Indiju, stade tražiti zemlju zlata — Eldorado, za koju su starosjedioci »Indios« kazivali, da je tamo negdje na jugu. Neobuzdane čete španskih »conquistadora« (osvajača) pod odlučnim i neustrahivim, ali do kraja sebičnim, okrutnim i na zlato lakomim vođama, pretraživale su obale Srednje i Južne Amerike. Tako je 1519. g. španski conquistador Ferdinand Korteos osvojio veliku i kulturnu državu Azteka u današnjem Meksiku, koja je bila bogata srebrom. Korteos je krajnjom drzovitošću postao gospodarom Meksika i zarobio samoga kralja Montezumu. Nadalje su za špansku krunu Kristobál d'Olid Hernando Korteos osvojili 1523. područje Hondurasu, a Pedro de Alvarado je 1524/25 zauzeo Gvatemalu. Diego Almagro i Franjo Pizaro, vođe onih Španjolaca koji su oko Panamske prevlake tražili zemlju zlata, pokore 1532. g. drugu veliku i kulturnu državu Inka (Peru), koja je tada zapremala i današnje republike Ekvador i Boliviju. Na čelu te velike i bogate države stajao je kralj — inka Atahualpa. Perue je tad bio obilan zlatom, pa su njegovi stanovnici pravili razne nakite. Premda je kralj Atahualpa dao Pizaru mnogo zlata, ipak ga je ovaj dao sramotno osuditi i ubiti. Nakon tih akcija, a po nalogu Pizarovom, osvojio je Benalcazar i područje Ekvadora. U ime španskog kralja osvojio je Gonzalo

OTOK COCO U TIHOM OCEANU

Jimenes de Quesada od 1536.—1539. dijelove područja današnje Kolumbije, koje je nazvao Nueva Granada. Do sredine 16. vijeka osvoje Španjolci još Venezuelu, Čile, a i na rijeci Rio de la Plata su se počeli gnijezditi. Tako se španjska vlast protezala od Floride i Kalifornije do Magelanova tjesnaca. Sad je Španija zatvorila Ameriku za sav ostali svijet, čak ni svoje rođene podanike nije po volji puštala onamo. Španjolaca je tamo bilo oko petnaest tisuća i to gotovo samih plemića. Ta se šaka ljudi održala samo nasiljem i nesmiljenom okrutnošću. Oni su ovdje osnovali svoje kolonije, koje su nemilosrdno isisavali. Prsiljavali su urođenike da kopaju i ispiru zlato. Stanovništvo ovih kolonija su bili urođenci Indijanci, doseljeni Španjolci i Portugizi, te doseljeni Crnci, koje su Evropljani kao robove dovezili iz Afrike u ove krajeve već u 16. vijeku. U otporu protiv okrutnog gospodstva Španjolaca u Srednjoj i Južnoj Americi sjedinili su se mnogi engleski, francuski, nizozemski i portugalski pomorci, poznati pod imenom Bukaniri, koji su gospodarili Karipskim morem. Pravi učitelji pomorskog gusarenja su bili Francuzi, a Englezi i pomorci ostalih narodnosti su se poveli za njihovim primjerom. Bilo je bezbroj pustolova i gusara, ponajviše Francuza i Engleza, koji su se složili u veliku zadrugu da gusare protiv svih pomoraca, a u prvom redu protiv Španjolaca. Sami su sebi birali svoje vođe i časnike, kojima su se pokoravali za čitavo ugovoreno doba. Imali su svoje običaje i svoje pravilnike, kojih su se strogo pridržavali. Po bukanirskim pravilima je kapetanu broda pripadalo 5-6 dijelova plijena, prvom časniku 2 dijela, svakom drugom časniku dio prema njegovoj funkciji, a mornaru pola dijela. Ovo udruženje datira još od 1524. g. i u drugoj polovici 16. vijeka bilježe se njihove prve operacije. Centar njihove organizacije je bio otočić sv. Kristofora (St. Kitts) u Malim Antilima, kojeg su zauzeli 1625. godine. Bukaniri su tu podigli utvrde radi obrane od Španjolaca. Početkom 17. vijeka pojavili su se Bukaniri oko otoka Hispaniola (danas Haiti), gdje su Španjolci skoro istrijebili starijosjedilačko stanovništvo. Preostala stoka je podivljala i toliko se na otoku razmnožila, da su je Bukaniri lako lovili i njom se hranili. Od ono malo domorodaca što je još ostalo na životu naučili su »bukaniiranje«, t. j. poseban način spremanja mesa. Naime, na izvjetraju su pomoću dima sušili meso životinja na spravi »boucan«. Ta je sprava bila napravljena od kolaca i služila je za ovu svrhu. Riječ »boucan« je vjerojatno karipskog porijekla, i po njoj su Bukaniri dobili ime (franc. boucaniers, eng. buccaneers). Na pomenutoj spravi su također strojili kože ubijenih životinja i prodavali ih Evropljanima. Bez ikakvih zakona, bez vlasti, slabo odjeveni, ali dobro naoružani živjeli su Bukaniri u prostoj bratskoj zajednici. Ovi su pomorski gusari bili okrutni pljačkaši, radeći za svoj račun i po naredbi svojih vlada, koje su ih javno ili potajno pomagale, kako bi na taj način oslabile španjsku vlast u Srednjoj i Južnoj Americi. Bukaniri su većinom plovili, a obalama su prilazili radi pljačke. Njihove velika banda je 1625. g. zauzela otok Tortuga, a zatim otočić Old Providence u Karipskom moru. Tu su oni osnovali svoja uporišta i skladišta hrane. Osim pomenutih otoka su i otočići Kajman (sjeverozapadno od Jamaike) odigrali važnu ulogu u historiji Bukanira. Sa ovih su uporišta stalno pljačkali španske trgovačke brodove. Španske neizmjerne i bogate naseobine u Americi slale su svoje zlato i srebro materij zemlji u Evropu. Više puta je Španija išla u rat protiv Bukanira i 1630. g. zauzme im Federiko de Toledo otočić sv. Kristofora, a engleski i francuski Bukaniri se dali u bijeg. No čim se je Toledo udaljio, Bukaniri su se

u pojačanom broju povratili i zauzeli ponovo otočić sv. Kristofora i još neke druge otoke. Kad su 1641. g. Španjolci opustošili otok Tortugu i poubijali mnogo Bukanira, tad su ovi prešli u otvorenu borbu protiv Španjolaca, koja je trajala oko pedeset godina. Centar aktivnosti Bukanira pomakao se za vrijeme poglavice engleskih puritanaca Olivera Cromwella. Tad su (1655). Englezi, podupirujući Francusku u ratu sa Španijom, oteli Španjalcima otok Isla de Santiago, koji je otada nazvan Jamaika. Ovaj je pothvat bio izvršen dijelom od engleske vlade, a dijelom od Bukanira.

Sad je Jamaika postala glavna baza strahovitog gusarstva Bukanira, kojima je više puta uspjelo prekinuti pomorske veze između Španije i njenih posjeda u Americi. Veliki španski jedrenjaci (galeoni) koji su prevozili zlato i srebro iz američkih rudnika za Španiju, bili su izloženi napadajima Bukanira, pa su stoga plovili pod jakom pratnjom ratne mornarice. Glavne vođe Bukanira su bili Englezi: Mansfield i Henry Morgan, zatim Francuzi: Nau l'Ollonais, Fr. Grandmont, Legrand de Dieppe i zatornik Monbars, Belgijanac Van Horn i drugi glasoviti gusari, kao: Avery, Lowther, Spriggs, Kidd i Boberts. Osim gusarenja po moru, Bukaniri su bili toliko odvažni, da su napadali i pljačkali gradove na kopnu. Tako su 1654. g. opljačkali Novu Segoviju, a 1668. g. Marakaibo. Dok su Bukaniri vršili pljačke izgledalo je, da će Engleska obuzdati ovu hordu pustolova i razbojnika, pa je 1671. g. sklopila ugovor sa Španijom glede likvidacije Bukanira. Zloglasni vođa Bukanira je bio Englez Henry Morgan, kojeg su obično nazivali »kraljem gusara«. Morgan je bio strah i trepet Zapadne Indije i Paname i u početku je bio ovlašten od engleskog kralja da ratuje protiv Španjolaca. Kad je 1671. g. guverner otoka Jamaike poslao Morgana da napadne Panamsku prevlaku, preko koje su Španjolci prevozili blago iz kolonija, tad je on prekoračio ovlaštenje engleskog kralja. Engleska vlada je na to opozvala guvernera Jamaike, a Morgana je zatočila u londonskom Toweru. Uza sve to se akcioni radius bukanirskih operacija sve to više povećavao. Zaredali su se gusarski napadaji na obalama Kostarike, gdje su Bukaniri većim dijelom uništili napore prošlog vijeka. Isto tako su stradale i druge pokrajine. Međutim je Morgan svojom nevjerojatnom prevejanošću postigao od engleskog kralja Karla II. ne samo dokinuće kazne, već je dobio i plemićki naslov. Godine 1674. postavljen je za zamjenika guvernera otoka Jamaike i u tom je svojstvu prikupio flotu od 12 brodova sa oko 700 gusara raznih narodnosti. Tad je Morgan počeo osvajati tvrđave i gradove, da pljačka naseobine. Osobito se istakao svojim pohodom na Puerto Belo na Panamskoj prevlaci. To je bio najjači i najbogatiji grad u onom kraju, pa je pljačkanje tog grada trajalo 14 dana. Godine 1683. su Bukaniri zauzeli grad Vera Kruz (Meksiko) i zarobili 1200 stanovnika, a 1684. godine su opustošili Čile i Peru. Za vrijeme od 1671. do 1685. godine Bukaniri pod vodstvom Johna Coxona prelaze Panamsku prevlaku, ulaze u Tihni ocean, obilaze rt Hoorn i razaraju velik dio španske trgovačke mornarice. U tim su se napadajima i borbama istakli: Sawkins, Watling, Sharp, John Cook, E. Davis i Swan. Teškom je mukom Španija postigla od zainteresiranih evropskih država, da već jednom skrše moć Bukanira. Ovo je ona postigla velikim žrtvama. Tako je na pr. španski kralj Filip IV. sklonio engleskog kralja Karla II. na obećanje, da će Bukanire kazniti. Kao naknadu za to je španski kralj ustupio Engleskoj neke otoke, koje su Bukaniri bili zauzeli 1670. godine. Ovo nije smetalo Bukanirima da i dalje nastave sa gusarenjem. U Francuskoj je za vrijeme kralja Ljudevita XIV. vodio poslo-

ve pet ministarstava, među kojima i ministarstvo mornarice, mudri i pravedni Colbert. Pod zaštitu Francuske on podvrgne 1664. godine francuske Bukanire koji su se bili ugnijezdili u zapadnom dijelu otoka San Domingo (Haiti) i poslao im je jednog guvernera.

Kad su nastale teške razmirice između francuskog kralja Ljudevita XIV. i engleskog kralja Vilima III. Oranskog, tad je Španija poduzela protiv Bukanira rat istrijebljenja.

Falački rat od 1688.—1697. između Francuske s jedne strane i Engleske i njenih saveznika s druge, razdvojio je Bukanire. Oni se bez pomoći svojih vlada odaju svom starom gusarskom pozivu, pljačkajući brodove bez obzira kojoj su državi pripadali. Njihov važniji zadnji podvig je bio 1697. godine, kad su pod vodstvom Ducassea, guvernera otoka Haitia, pomogli francuskom admiralu barunu de Pointisu u osvajanju grada Kartagene (u Kolumbiji) kojeg su opljačkali. To je bio najbogatiji i najjači grad novog kontinenta. Leži na istočnom primorju Darijskog zaliva na obali Karipskog mora. U kolonijalno doba je Kartagena bila najvažnija luka sjevernog dijela Južne Amerike. Grad je osnovao 1533. g. Pedro de Hereida pod imenom »Cartagena de los Indias«. Španjolci su ga dobro utvrdili, ali je ipak često stradao od engleskih i francuskih Bukanira. Pri osvajanju Kartagene je mnogo Bukanira nastradalo, i otada su postepeno počeli nestajati.

Kralj Karlo II. je bio posljednji Habsburgovac na španskom prijestolju. Kako nije imao djece to je odredio, da ga ima naslijediti Filip, drugi unuk francuskog kralja Ljudevita XIV. I zaista je ovaj 1700. godine kao Filip V. došao na špansko prijestolje. To je bio težak udarac francuskim Bukanirima.

Nakon višegodišnjeg ratovanja između Francuske s jedne strane i Engleske, Portugala, Holandije, Prusije i Savoje s druge strane, bio je 4. svibnja 1713. godine sklopljen mir u Utrechu (Holandija). Ovim mirom su i engleski Bukaniri uvidjeli, da im je zatvoren svaki put spasa. Represalije svih zainteresiranih pomorskih država Evrope su brzo uništile Bukanire.

U vezi sa Bukanirima spominje se otočić Coco u zapadnom dijelu Tihog oceana. Nalazi se jugozapadno od Srednje Amerike i sjeveroistočno od arhipelaga Galapagos, i to na 5°33' sjeverne širine i 87°3' zapadne dužine. Udaljen je 469 Nm zapadno od Paname i 255 Nm jugozapadno od Kostarike. Otočić je nenastanjen i zaprema površinu od 30 km². Vulkanskog je porijekla i brdovit, a najviši mu se vrh diže 847 m nad morem. Obale otočića su strme i visoke od 60 do 180 m, pa rječice utječu u ocean rušeći se preko vodopada. Visoke i strme obale s visećim riječnim dolinama su nastale s razloga, što je erozivni rad rječica bio slabiji i sporiji od samog djelovanja bijesnih oceanskih valova na obale otočića. Zbog tropske kišne klime je flora uvijek bujna i zelena. Od stotinu biljnih vrsta je samo deset domaćih. Tu dobro uspijeva kokosova palma, kukuruz šećerna trska. Na sjevernoj strani otočića u zalivima Chatham i Wafer su potopljena ušća rječica, pa su tu dobra zakloništa i sidrišta. More oko otočića obiluje ribom i kornjačama. Otočić Coco pripada od 1888. republici Kostarika. Razne ekspedicije su do sada tražile na ovom otočiću podzemno blago, koje je bilo ovamo preneseno iz Perua od straha pred Bukanirima. Ali su sva istraživanja ostala do danas bez uspjeha. Treba još napomenuti, da je republika Kostarika izdala 1936. godine prigodne poštanske marke koje prikazuju sliku otočića Coco, a na uspomenu pokusnog istraživanja »bukanirskog blaga« po jednom engleskom društvu. Slika otočića je učinjena po jednoj staroj španskoj geografskoj karti 17. vijeka.

Na koncu treba istaknuti, da su Bukaniri kao pustolovi i gusari bili stekli slavu radi svoje smjelosti i bijesa protiv Španjolaca, koji su okrutno tlačili stanovnike Srednje i Južne Amerike. Ali kruto gospodstvo Španije izaziva početkom 19. vijeka bune po španskim kolonijama, kojima je — uz ostale kolovođe — bio na čelu Simon Bolivar (r. 1783., u. 1830.). On je osnivač nezavisnosti Južne Amerike. Borio se do 1810. g. protiv Španjolaca, što je dovelo do oslobođenja Južne Amerike od španske vlasti.